

מסורת הש"ס
א. חולין קי"ב, קכ"א.
תוי"כ פי"א, לט.

גרסות

והדר מייתי לה לערלה פרי מביא. לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מפירות הערלה, מגזירה שווה של המלים "פרי" האמור באיסור ערלה ("וערלתם ערלתו את פריו" ויקרא יט, כג), ו"פרי" הנאמר במצות בכורים ("ולקחת מראשית כל פרי האדמה" דברים כו, ב). ללמדנו שכשם שאין בכורים דין המשקים כדין הפירות אלא בזיתים וענבים, כך הוא גם בדינם של המשקים היוצאים משאר פירות לענין ערלה, שאין חייבים מלקות על שתייתם.

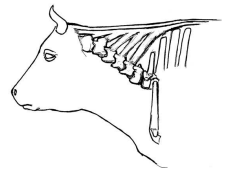
א ושנינו במשנתנו בין הדברים המצטרפים עם הבשר להשלים שיעורו לענין טומאת אוכלים, אף שהם עצמם אינם נאכלים, את האלל. ונחלקו חכמים מאי [מה] טיבו של האלל. שר' יוחנן אמר כי הכוונה היא למרטקא [גיד השדרה והצוואר], וריש לקיש אמר שהכוונה היא לשאריות בשר הנתורת על העור לאחר שפלטתו (חתכה) הסכין את הבשר מן העור. מיתבי [מקשים] על פירושו של ריש לקיש מן הכתוב "ואולם אתם טופלי שקר רופאי אליה כולכם" (איוב יג, ד), ובאה בו המלה "אליל" בכתוב חסר "אלל". בשלמא למאן דאמר [נניח לשיטת ר' יוחנן שאומר] שהכוונה היא למרטקא – היינו [זה] שטען איוב נגד חבריו האומרים לו דברים שאין בהם תועלת לו, שהריהם כבאים לרפא את המרטקא דלאו בר [שלא ב] רפואה הוא, אלא למאן דאמר [לשיטת ריש לקיש שאומר] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין, והלא בשר שכזה בר [ב] רפואה הוא,

לשון

מרטקא
בערך יש גם גרסה מרדקא. ושם מפורש כי עניינו הוא בשר מת. כעין הפרסית הבינונית martak = מת.

העולם

מרטקא

לפי העניין נראה שהכוונה היא לרצועת העורף (Ligamentum nuchae), רצועת אלסטית חזקה בקו האמצע של הצוואר שתפקידה בין השאר להקל על החזקת משקל הראש.

והדר מייתי לה [ואחר כך מביא, לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מפירות הערלה, מגזירה שווה של המלים "פרי" האמור באיסור ערלה ("וערלתם ערלתו את פריו" ויקרא יט, כג), ו"פרי" הנאמר במצות בכורים ("ולקחת מראשית כל פרי האדמה" דברים כו, ב). ללמדנו שכשם שאין בכורים דין המשקים כדין הפירות אלא בזיתים וענבים, כך הוא גם בדינם של המשקים היוצאים משאר פירות לענין ערלה, שאין חייבים מלקות על שתייתם.

א ושנינו במשנתנו בין הדברים המצטרפים עם הבשר להשלים שיעורו לענין טומאת אוכלים, אף שהם עצמם אינם נאכלים, את האלל. ונחלקו חכמים מאי [מה] טיבו של האלל. שר' יוחנן אמר כי הכוונה היא למרטקא [גיד השדרה והצוואר], וריש לקיש אמר שהכוונה היא לשאריות בשר הנתורת על העור לאחר שפלטתו (חתכה) הסכין את הבשר מן העור. מיתבי [מקשים] על פירושו של ריש לקיש מן הכתוב "ואולם אתם טופלי שקר רופאי אליה כולכם" (איוב יג, ד), ובאה בו המלה "אליל" בכתוב חסר "אלל". בשלמא למאן דאמר [נניח לשיטת ר' יוחנן שאומר] שהכוונה היא למרטקא – היינו [זה] שטען איוב נגד חבריו האומרים לו דברים שאין בהם תועלת לו, שהריהם כבאים לרפא את המרטקא דלאו בר [שלא ב] רפואה הוא, אלא למאן דאמר [לשיטת ריש לקיש שאומר] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין, והלא בשר שכזה בר [ב] רפואה הוא,

שהבשר המתדלדל מן החי, ניתן לאיחוי! ומשיבים: במשמעות המלה "אלל" דקרא [שבמקרא] מוסכם על הכל, ואף לדעת ריש לקיש, שהכוונה היא לגיד השדרה והצוואר, דכולי עלמא לא פליגי [שכן בכך האלל אינם חלוקים], שכן הוא בלשון מקרא. ואולם כי פליגי [כאשר חלוקים] ר' יוחנן וריש לקיש הרי זה בפירוש המלה "אלל" דמתניתין [של משנתנו]. בלשון חכמים, ולדעת ריש לקיש משמעה הוא בשר שפלטתו סכין. ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] ראה לריש לקיש ממה ששינו במשנתנו שר' יהודה אומר כי האלל של הנבילה המכונס במקום אחד, אם יש בו שיעור כזית הנמצא במקום אחד – חייבין עליו אם אכלוהו משום נבילה, ואם נגעו בו ונכנסו למקדש, משום ביאת מן המבוא, ובהסבר דברי ר' יהודה אלה אמר רב הונא: ואין מדובר אלא אם אדם הוא זה שכנסו לאלל זה במקום אחד, ולא שהתכנס האלל מאלו או על ידי תינקות. שכיון שכנסו, גילה בכך דעתו שהריהו מחשיבו כבשר. ומעתה יש לומר: בשלמא למאן דאמר [נניח, מוכן הדבר, לדעת מי שאומר, ריש לקיש] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין – היינו [זה] הטעם לשיטת ר' יהודה דכי איבא [שכאשר יש] מן האלל המכונס (בידי אדם) שיעור כזית, מתייבב [הריהו מתחייב] על כך, שהרי החשיבו לבשר. אלא למאן דאמר [לדעת מי שאומר, ר' יוחנן] שהכוונה היא למרטקא – גם כי איבא [כאשר יש] אלל כשיעור כזית במקום אחד, מאי הוי [מה נהיה, מה בכך]? והלא האלל עץ בעלמא [סתם] הוא, שאינו ראוי למאכל! ומשיבים: אכן אליבא [לפי שיטת] של ר' יהודה לא פליגי [אינם חלוקים] ר' יוחנן וריש לקיש]. והכל מודים כי לדעת ר' יהודה האלל הוא בשר שפלטתו סכין. ואולם כי פליגי [כאשר נחלקו] ר' יוחנן וריש לקיש בפירוש המלה "אלל" אליבא דרבנן [לפי שיטת חכמים] נחלקו. שר' יוחנן אמר כי לדעת חכמים מרטקא נמי [גם כן] מצטרף להשלים לשיעור כביצה טומאת אוכלים. ואילו ריש לקיש אמר כי אמרו חכמים את דבריהם דוקא בבשר שפלטתו סכין, אבל במרטקא סבורים חכמים כי לא מצטרף לבשר להשלים לשיעור כביצה. ומבררים: האי [זה] הבשר שפלטתו סכין ששינו בו שהריהו מצטרף לבשר להשלים לשיעור כביצה, היכי דמי [כיצד בדיוק היה]? אי [אם] מדובר באופן דחשיב עליה [שחשב עליו] לאוכלו – מדוע אמרו שאינו נחשב לענין הטומאה אלא רק מצטרף לבשר,

עיונים

והדר מייתי לה לערלה פרי מביא. לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מן הפירות הריהם כמותם, ומשם למדים אנו לתרומה. אולם דברים אלה נאמרו רק ביחס לתירוש ויצהר כיון שאין משקה אחר מתקדש בתרומה. ומכאן חוזרים אנו אלמדים בהיקש לביכורים, שגם בהם משקה נידון כפרי ביין ושמן בלבד.

וכתבו אחרונים כי מדברי הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פי"ב הכ"ב) עולה שהוא הדין ביין של בלאי החרם, שנדון כפרי עצמו, ולכן לוקים על שתייתו. ואולם בשאר האיסורים שבתורה אין דין המשקים היוצאים מן הפירות כפירות עצמם. ומעתה זו ששינו כי "הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאיים, כולן משקין היוצאין מהן כמותן" – הרי זה רק מדברי חכמים, ולכן אין לוקים עליהם. אבל ר' אליעזר למד תרומה מביכורים לכל מיני המשקים (דון מינה ומינה), ואפשר ללמוד כל איסורי תורה בבנין אב מתרומה וביכורים (אבי עזר). ויש שכתבו כי לשיטת הרמב"ם אף בשאר איסורי תורה לוקים על שתיית יין ושמן כדרך שלוקים על הפירות. והטעם שהוכיח הרמב"ם רק ערלה תרומה וכלאיים משום ששביעית וחדש אינם מתקיימים בזיתים וענבים, ואילו טבל אין צורך להוכיח, שהרי מפורש בכתוב תירוש ויצהר, והקדש בלבד הוא ששייר, והוכיח ערלה וכלאיים. והוא הדין להקדש (חזו"א). וכן כתב רמב"ן כי כך הוא הדין בשאר איסורי תורה, שלדעת ר' יהושע לוקים על משקים היוצאים מהם, בזיתים וענבים, שהרי אפשר ללמודם מביכורים או מתרומה ואחד מאלה. ולדעת ר' אליעזר לוקה גם בשאר משקים. יו"ט. **מרטקא** בפירושה של מלה זו נחלקו ראשונים. ש שאמרו שהכוונה לגיד השדרה והצוואר, שהוא רחב ולכן וקשה מאוד, ולכן אין הוא נאכל בפני עצמו (רש"י, וכן פירש בובחיים לה"א). והקשו ראשונים על פירוש זה מן הנאמר שם בדיון של מי שפיגל באלל של קרבן העוף, שנתפגלה בכך גם המוראה. אף שאין המוראה נחשבת כדבר הנאכל, ומשום שיש אנשים האוכלים אותה. ומעתה, כיון שבקרבן עוף אמורים הדברים, ובעוף אין גידי הצוואר קשים – הרי שאין מרטקא גיד הצוואר (ר"ת). ויש שפירשו שהכוונה לבשר מת, חלק מבשר הבהמה שאינו נאכל (ר"ח הובא בתוס'), וכן נראה לר"ת (אכן בסוגיה במעילה ז,א, פירוש בתוס' שם ד"ה אמר ליה כפירוש רש"י).

ועוד פירשו בתוס' (לעיל קי"ב, ב ד"ה האלל) בשם רש"י שהכוונה לגיד הצוואר, והסבירו שלכן שנה התנא במשנתנו "אלל" ולא "גזדים" – משום שהיינו אומרים שאין הכוונה למרטקא, שכן הרי

מרטקא – גיד השדרה והצוואר, והוא רחב ולכן וקשה מאד, וקורין אותו *יב"ל. אשר שפלטתו סכין – כשפשיטין את הנצמה, פעמים שהסכין פולט מן הצפר אצל העור, ולא חשיב ולקמיה פריך: היכי דמי דלנטרופי מנרף, ובאפי נפשיה אין מקבל טומאה? ואולם אתם טופלי שקר – איזב אמר לחזיריו: מחזירי דברי שקר אתם, ודבר שאין זו רפואה אתם אומרין לרפואתי. ומרטקא משנספק, אין לו רפואה להחנך עור. בשר שפלטתו סכין בר רפואה הוא – המדלל צפר מן הסני, פעמים שקושרין אותו צמקומו והוא נדבק ומעלה ארכו. המכונס – הנחסף יתה יפה. חייבין עליו – משום נבלה, צין שאוכלו צין שנוגע בו, ונכנס למקדש. ופליגי אמתניתין דקתני: אלל לא טומאת נבלות, והוא שכנסו – דאחשיבה, וגלי דעמיה דלא בטליה מעיקרא. אלל מתכנס מאליו, או על ידי מינוקות של צמחיון – לא פליגי רבי יהודה ליהוי נבלה. בשלמא למאן דאמר – "אלל" היינו צפר שפלטתו סכין – היינו דמחייב, דאיכלא למימר: כיון דכנסו אחשיבה, והדר למילתיה וגלי דעמיה דלא בטליה מעיקרא. באלל דרבי יהודה לא פליגי – דודאי רבי יהודה א"צצר שפלטתו סכין" קא"י. ורבי יוחנן נמי מודי דצצר שפלטתו סכין איקרי "אלל", וצמחוסקא הוא דפליגי. ולמנא קמא רבי יוחנן אמר מרטקא נמי מקרי "אלל", דלאשכחן צקרא, ו"אלל" דמתניתין דקאמר מנטרף – צולוהו אלל קאמר דמנטרפי, ובאפי נפשיה לא נמטו. ואתא רבי יהודה למימר: אלל מרטקא מודינא דלא הוי צצר באפי נפשיה לענין נבלות. אלל צצר שפלטתו סכין, אס חזר וכינסו – גלי דעמיה דלא בטליה, וחיבינן עליו משום נבלה. אבל מרטקא לא מצטרף – דעץ צמחא הוא. אי דחשיב עליה – אפילו צמר הכי.

תוספות

והדר מייתי [לה] לערלה פרי מביא. לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מפירות הערלה, מגזירה שווה של המלים "פרי" האמור באיסור ערלה ("וערלתם ערלתו את פריו" ויקרא יט, כג), ו"פרי" הנאמר במצות בכורים ("ולקחת מראשית כל פרי האדמה" דברים כו, ב). ללמדנו שכשם שאין בכורים דין המשקים כדין הפירות אלא בזיתים וענבים, כך הוא גם בדינם של המשקים היוצאים משאר פירות לענין ערלה, שאין חייבים מלקות על שתייתם.

א ושנינו במשנתנו בין הדברים המצטרפים עם הבשר להשלים שיעורו לענין טומאת אוכלים, אף שהם עצמם אינם נאכלים, את האלל. ונחלקו חכמים מאי [מה] טיבו של האלל. שר' יוחנן אמר כי הכוונה היא למרטקא [גיד השדרה והצוואר], וריש לקיש אמר שהכוונה היא לשאריות בשר הנתורת על העור לאחר שפלטתו (חתכה) הסכין את הבשר מן העור. מיתבי [מקשים] על פירושו של ריש לקיש מן הכתוב "ואולם אתם טופלי שקר רופאי אליה כולכם" (איוב יג, ד), ובאה בו המלה "אליל" בכתוב חסר "אלל". בשלמא למאן דאמר [נניח לשיטת ר' יוחנן שאומר] שהכוונה היא למרטקא – היינו [זה] שטען איוב נגד חבריו האומרים לו דברים שאין בהם תועלת לו, שהריהם כבאים לרפא את המרטקא דלאו בר [שלא ב] רפואה הוא, אלא למאן דאמר [לשיטת ריש לקיש שאומר] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין, והלא בשר שכזה בר [ב] רפואה הוא,

שהבשר המתדלדל מן החי, ניתן לאיחוי! ומשיבים: במשמעות המלה "אלל" דקרא [שבמקרא] מוסכם על הכל, ואף לדעת ריש לקיש, שהכוונה היא לגיד השדרה והצוואר, דכולי עלמא לא פליגי [שכן בכך האלל אינם חלוקים], שכן הוא בלשון מקרא. ואולם כי פליגי [כאשר חלוקים] ר' יוחנן וריש לקיש הרי זה בפירוש המלה "אלל" דמתניתין [של משנתנו]. בלשון חכמים, ולדעת ריש לקיש משמעה הוא בשר שפלטתו סכין. ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] ראה לריש לקיש ממה ששינו במשנתנו שר' יהודה אומר כי האלל של הנבילה המכונס במקום אחד, אם יש בו שיעור כזית הנמצא במקום אחד – חייבין עליו אם אכלוהו משום נבילה, ואם נגעו בו ונכנסו למקדש, משום ביאת מן המבוא, ובהסבר דברי ר' יהודה אלה אמר רב הונא: ואין מדובר אלא אם אדם הוא זה שכנסו לאלל זה במקום אחד, ולא שהתכנס האלל מאלו או על ידי תינקות. שכיון שכנסו, גילה בכך דעתו שהריהו מחשיבו כבשר. ומעתה יש לומר: בשלמא למאן דאמר [נניח, מוכן הדבר, לדעת מי שאומר, ריש לקיש] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין – היינו [זה] הטעם לשיטת ר' יהודה דכי איבא [שכאשר יש] מן האלל המכונס (בידי אדם) שיעור כזית, מתייבב [הריהו מתחייב] על כך, שהרי החשיבו לבשר. אלא למאן דאמר [לדעת מי שאומר, ר' יוחנן] שהכוונה היא למרטקא – גם כי איבא [כאשר יש] אלל כשיעור כזית במקום אחד, מאי הוי [מה נהיה, מה בכך]? והלא האלל עץ בעלמא [סתם] הוא, שאינו ראוי למאכל! ומשיבים: אכן אליבא [לפי שיטת] של ר' יהודה לא פליגי [אינם חלוקים] ר' יוחנן וריש לקיש]. והכל מודים כי לדעת ר' יהודה האלל הוא בשר שפלטתו סכין. ואולם כי פליגי [כאשר נחלקו] ר' יוחנן וריש לקיש בפירוש המלה "אלל" אליבא דרבנן [לפי שיטת חכמים] נחלקו. שר' יוחנן אמר כי לדעת חכמים מרטקא נמי [גם כן] מצטרף להשלים לשיעור כביצה טומאת אוכלים. ואילו ריש לקיש אמר כי אמרו חכמים את דבריהם דוקא בבשר שפלטתו סכין, אבל במרטקא סבורים חכמים כי לא מצטרף לבשר להשלים לשיעור כביצה. ומבררים: האי [זה] הבשר שפלטתו סכין ששינו בו שהריהו מצטרף לבשר להשלים לשיעור כביצה, היכי דמי [כיצד בדיוק היה]? אי [אם] מדובר באופן דחשיב עליה [שחשב עליו] לאוכלו – מדוע אמרו שאינו נחשב לענין הטומאה אלא רק מצטרף לבשר,

והדר מייתי לה לערלה פרי מביא. לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מפירות הערלה, מגזירה שווה של המלים "פרי" האמור באיסור ערלה ("וערלתם ערלתו את פריו" ויקרא יט, כג), ו"פרי" הנאמר במצות בכורים ("ולקחת מראשית כל פרי האדמה" דברים כו, ב). ללמדנו שכשם שאין בכורים דין המשקים כדין הפירות אלא בזיתים וענבים, כך הוא גם בדינם של המשקים היוצאים משאר פירות לענין ערלה, שאין חייבים מלקות על שתייתם.

א ושנינו במשנתנו בין הדברים המצטרפים עם הבשר להשלים שיעורו לענין טומאת אוכלים, אף שהם עצמם אינם נאכלים, את האלל. ונחלקו חכמים מאי [מה] טיבו של האלל. שר' יוחנן אמר כי הכוונה היא למרטקא [גיד השדרה והצוואר], וריש לקיש אמר שהכוונה היא לשאריות בשר הנתורת על העור לאחר שפלטתו (חתכה) הסכין את הבשר מן העור. מיתבי [מקשים] על פירושו של ריש לקיש מן הכתוב "ואולם אתם טופלי שקר רופאי אליה כולכם" (איוב יג, ד), ובאה בו המלה "אליל" בכתוב חסר "אלל". בשלמא למאן דאמר [נניח לשיטת ר' יוחנן שאומר] שהכוונה היא למרטקא – היינו [זה] שטען איוב נגד חבריו האומרים לו דברים שאין בהם תועלת לו, שהריהם כבאים לרפא את המרטקא דלאו בר [שלא ב] רפואה הוא, אלא למאן דאמר [לשיטת ריש לקיש שאומר] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין, והלא בשר שכזה בר [ב] רפואה הוא,

אורה ההלכה

אי דחשיב עליה אפילו באנפי נפשיה מיטמא האלל, אם חשב עליו לאכילה – מקבל טומאת אוכלים, ואם לאו – הרי הוא כעץ ואינו מקבל טומאה. כגמרא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פי"ג ה"א).

והדר מייתי לה לערלה פרי מביא. לומד אותה] את ההלכה בעניינם של המשקים היוצאים מפירות הערלה, מגזירה שווה של המלים "פרי" האמור באיסור ערלה ("וערלתם ערלתו את פריו" ויקרא יט, כג), ו"פרי" הנאמר במצות בכורים ("ולקחת מראשית כל פרי האדמה" דברים כו, ב). ללמדנו שכשם שאין בכורים דין המשקים כדין הפירות אלא בזיתים וענבים, כך הוא גם בדינם של המשקים היוצאים משאר פירות לענין ערלה, שאין חייבים מלקות על שתייתם.

א ושנינו במשנתנו בין הדברים המצטרפים עם הבשר להשלים שיעורו לענין טומאת אוכלים, אף שהם עצמם אינם נאכלים, את האלל. ונחלקו חכמים מאי [מה] טיבו של האלל. שר' יוחנן אמר כי הכוונה היא למרטקא [גיד השדרה והצוואר], וריש לקיש אמר שהכוונה היא לשאריות בשר הנתורת על העור לאחר שפלטתו (חתכה) הסכין את הבשר מן העור. מיתבי [מקשים] על פירושו של ריש לקיש מן הכתוב "ואולם אתם טופלי שקר רופאי אליה כולכם" (איוב יג, ד), ובאה בו המלה "אליל" בכתוב חסר "אלל". בשלמא למאן דאמר [נניח לשיטת ר' יוחנן שאומר] שהכוונה היא למרטקא – היינו [זה] שטען איוב נגד חבריו האומרים לו דברים שאין בהם תועלת לו, שהריהם כבאים לרפא את המרטקא דלאו בר [שלא ב] רפואה הוא, אלא למאן דאמר [לשיטת ריש לקיש שאומר] כי הכוונה היא לבשר שפלטתו סכין, והלא בשר שכזה בר [ב] רפואה הוא,

באנפי נפשיה — נמי ליטמא טומאת אוכלין, דקיימא לן דמתשנה שיה אוכלא כל מידי דמני למיכליה, ואף על גז דלא אורחיה, כדאמרן בפרק "צהמה המקשה" (חולין ע"ג): עור ששלקו ושליא שחישב עליה — מטמא טומאת אוכלין. ונהי דהו לא דרזר הו צר לענין טומאת נבלות, דהא נעשה עור צנטולו הראשון, אצל לאוכלו מיהא הו ליטמא טומאת אוכלין, אס נגע צר, דלא גרע מעור ששלקו. מקצתו חישב עליו — ולא פירש איזה קלת. הלכך, כפייה מיינה לא מקבל טומאה — דהא לא חישב על כולו. אצל כי מנטרף צהדי שאר אוכלין — מנטרף ההוא קלת מתשנה דאית ציה לאשלומי שיעורא. פלטתו חיה — נשכה כלז ודלל מן הצר לנד העור, ואחר כך שחטה והפליט גס הסכין עור, ואין ידוע אי זה מהן פלטה חיה ואיזה סכין. וההוא דפלטתו חיה — לא צטיל מסתמא, וההוא דסכין — צטילה מדעת. וכולה, גדלח חשיב עליה. הלכך, כי הו צהדי שאר אוכלין — מנטרף ההוא קלת דחיה צהדייהו, ולטומאת נבלות — לא. ואף על גז דפלטתו חיה — דמתניחין רבי עקיבא היא, דאמר: העור מצטלו מטומאת נבלות, ואפילו פלטתו חיה, לקמן (חולין קכ"א). תנן התם — צמסכת טהרות (פרק ראשון משנה ג') צטרט טהרות גזי נבלת עוף טהור. החרטום — *צ"ק צלעו.

אפילו באנפי נפשיה מיטמא! ואי דלא חשיב עליה [שלא חשב עליו] לאוכלו — מדוע מצטרף לבשר לענין טומאת אוכלים, והרי בטוליה בטליה [בישל אותו] במחשבתו מכלל מאכל! ואומרים כי ר' אבין ר' מיישא תירצו שאלה זו, חד [תרא] מהם אמר שמדובר באופן שעל מקצתו של הבשר שפלטתו הסכין חישב עליו לאוכלו, ולא פירש באיזה חלק מבשר זה היתה מחשבתו. ולכך אין בשר זה שעל העור מטמא, שהרי לא חשב על כולו לאוכלו. ואולם אותו מקצת שחשב עליו לאוכלו, מצטרף לבשר להשלים שיעורו לכביצה. וחד [תרא] מהם אמר שמדובר באופן שלא חישב האדם כלל על בשר זה שעל העור לאוכלו, ואולם מקצתו של אותו בשר שעל העור בתחילה פלטתו חיה (כגון כלב) שנשכה את הבהמה, ואחר כך שחט אדם את הבהמה ואת מקצתו האחרת של בשר זה שעל העור פלטתו הסכין שבידי אדם. ואין אנו יודעים איזה חלק הוא זה שפלטתו החיה ואיזהו החלק שפלטו האדם. שהחלק שפלטתו החיה לא ביטל אותו מדעתו מכלל אכילה, ומאחר ואין אנו יודעים איזה הוא חלק זה, לכך אין בשר זה מטמא, אולם הוא מצטרף לשאר הבשר.

ב שנינו במשנתנו כי הקרנים מצטרפות לבשר להשלימו לשיעור לענין טומאת אוכלים, ובענין זה מביאים מה שתנן התם [שם במשנה במסכת טהרות] כי החרטום (מקור) והצפרנים שבעוף מיטמאין אם נגע בהם שרץ, ואם טמאים הם ונגעו באוכלים טהורים הריהם מטמאין אותם (שכן הם נחשבים כדי לענין שתיכנס ותצא הטומאה על ידם) ומצטרפין לשיעור כזית לענין טומאת העוף הטהור, ולשיעור כביצה לענין טומאת אוכלים. ותוהים: והלא החרטום עץ בעלמא [בלבד] הוא, ומדוע הוא מצטרף עם הבשר כאוכל? אמר ר' אלעזר בהסבר הדברים כי מדובר כאן בחרטום התחתון. ומקשים: והרי החרטום התחתון נמי [גם כן] עץ בעלמא [בלבד] הוא! אמר רב פפא: אין הכוונה אלא לחלק החרטום התחתון של עליון, כלומר, הקרום הבשרי שבתוך הפה הדבוק לחרטום העליון לאורכו. וכן מה ששנינו שם כי הצפרנים מצטרפות אמר ר' אלעזר כי אין הכוונה לצפרניים עצמן, אלא למקום שורשי הצפרניים, המובלעים בבשר. וכן מה ששנינו במשנתנו כי הקרנים מצטרפות לבשר לענין שיעור טומאת אוכלים, אמר רב פפא כי הכוונה היא במקום שחותכין את הקרניים ויוצא מהן דם ולא למעלה שהוא קשה לגמרי.

ג שנינו במשנתנו כי כיוצא בו (בבשר המטמא טומאת אוכלים ואין הוא מטמא טומאת נבילות) הוא השוחט בהמה טמאה לצורך גוי, ועדיין הבהמה מפרכסת, כיון שהרי זו דם הבהמה מהשחיטה הראויה. ותוהים: הכשר משקים לשם קבלת טומאת אוכלים למה לי? והלאו סופו של בשר בהמה זו, לכשתמות, לטמא טומאה חמורה (טומאת נבילה), וכלל הוא בדיני טומאה כי כל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה, לא בעי [צריך] הכשר, והריהו מקבל טומאת אוכלים אף בלא שהוכשר בנתינת משקה עליו. דתני דבי [שכן שנה החכם של בית] מדרשו של ר' ישמעאל על הנאמר בדין הכשר משקים "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכך" — מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה, צריכין הכשר. אף כל דבר מאכל שאין סופו לטמא טומאה חמורה צריך הכשר. יצא מכלל זה הדבר שסופו לקבל טומאה חמורה (כטומאת הנבילה) שאין צריך הכשר משקים כדי לקבל טומאת אוכלים. וכן תניא [שנויה ברייתא]. אמר ר' יוסי: מפני מה אמרו חכמים כי נבלת עוף צריכה מחשבה לאכילה, על מנת שתטמא, ואולם אינה צריכה הכשר משקים? מפני

ב תנן התם: החרטום והצפרנים — מיטמאין ומטמאין ומצטרפין. — חרטום — עץ בעלמא הוא! — אמר רבי אלעזר: בחרטום תחתון. — תחתון נמי עץ בעלמא הוא! — אמר רב פפא: תחתון של עליון. "צפרנים" — אמר רבי אלעזר: מקום המובלעים בבשר. "קרנים" — אמר רב פפא: במקום שחותכין ויוצא מהן דם. ג "כיוצא בו השוחט בהמה". אמר רבי אסי, שוין: ישראל בטמאה וגוי בטורה — צריכין מחשבה והכשר מים במקום אחר. — הכשר למה לי? סופו לטמא טומאה חמורה, וכל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי הכשר. דתני דבי רבי ישמעאל: "וכי יתן מים על זרע" מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר, אף כל שאין סופו לטמא טומאה חמורה צריך הכשר. ותניא, אמר רבי יוסי: מפני מה אמרו נבלת עוף טהור צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר — מפני

העוף הטהור, והוא הו אוכל. מקום המובלע בבשר — שרשי הצפרנים. השוחט בהמה טמאה לגוי — הא פרישית לה (חולין ק"ז, ג): דכיון דדכוותה צמסכת ישראל צטורה משויא לה אוכלא צעודה מפרכסת. ולישראל שריא, דהא צמסכת תליא להו מילתא — השתא נמי, הואיל וישראל שחטה שחטה מעליא, אף על גז דנטמאה לא שייכא שחטה, ולגוי לא משחתי עד שמתה, דאזר מן המי הוא לגביה — אפילו הכי, מהניא מתשנה ישראל להאכילה לגוי לשיא אוכלא צעודה מפרכסת. וכל שכן טהורה, שאוכל היתר גמור הוא צעודה מפרכסת. והא דאמרין: אסור לאכול מזהמה קודם שתלך נפשה — מדרצנן הוא. וכן גוי צטורה — תניא נמי לקמן, דהואיל וטהורה היא, ואשכחן היתר צטורה מפרכסת שחטה ישראל — השתא נמי כי שחטה גוי, הוא אוכל לטמא טומאת אוכלין מן השרץ. שאם תחזור ותגע צאכלין אחרים קודם שמתה ותעשה נבלה — טמאתא. אצל ישראל צטורה — אין צריכה מתשנה, וגוי צמאה — לא מהניא לה מתשנה צעודה מפרכסת, דלא אשכחן היתר צדכותה. שונים — יש תנאים שונים שישראל צמאה לרין מתשנה להאכילה לגוי, ואי לא חישב — לא הוא אוכל עד שמתה. וכן גוי צטורה. והכשר — ממקום אחר. הכשר מים, דדס שחטה דילה לא מכשר לה — דלא אקרי "משקה" אלא "דם חללי", כדאמרין "השוחט" (חולין לה, ג). ומיהו דס שחטה הוגנת — מכשיר, דאימקש למים, דכתיב "על הארץ משפכנו כמים", כדאמרין "השוחט" (חולין לה, ג). אצל דגוי — לאו "דם חללי" הוא, ולא "דם שחטה" הוא, והו כדס מגפסתו וכדס המת. ד"חללי" לא מיקרי אלא על ידי גיטורא ומנואר, כדאמרין צטורה (מה, ג): לתם אותה על זוארי חלל רשע. הרי סופה לטמא טומאה חמורה — אדס וכלים צכיות, ואפילו צמשא כשתמות. זרעים — אינן נעשין אצ הטומאה עולמית, ואפילו נגעו צמת שהוא אצי אצות, ואינן נעשין אצ לטמא אדס וכלים. דמהיכא נפקא דווגע צמת מטמא אדס? מהאי קרא דכתיב (צמדנר יט) "וכל אשר יגע צו הטמא יטמא, והנפש הנוגעת" צאוחו טמא "הטמא עד הערצ". וכי כתיב האי קרא — צדנר שיש לו טהרה צהזה וצטילה כתיב. דכתיב לעיל מיינה "וזהו הטהור על הטמא" גוי, וצההו טמא קאי "והנפש הנוגעת" — ילאו אולגן ומשקן וכלי חרס, הואיל ואין להם טהרה צמקוה, אין נעשין אצ הטומאה. נבלת עוף טהור צריכה מחשבה — לקבל טומאת אוכלים מן השרץ. שאם לא חישב עליה לאוכלה — אינה מקבלת טומאה. ואם חזרה ונגעה צאכלים — לא נטמא. ואינה צריכה הכשר — משנה היא צמסכת טהרות (פרק ראשון משנה א'): שלשה עשר דברים נאמרו צעוף טהור, וזו אחת מהן.

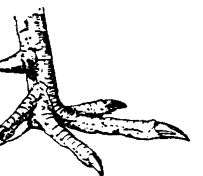
מסורת הש"ס
ב. טהרות פ"א מ"ב, מ"ג.
ג. (בשנינו) זבחים ק"א, ק"ב.
כריתות כ"א, נ"ד. נ"ה, ט"א, ילק"ש תורה תקמג.
ד. זבחים ק"א, ירושלמי תנינה פ"ג ה"ב. שם יומא פ"ו ה"ו.

גרוסות
נפשיה מיטמא בכתי"מ:
נפשיה ליטמא ויש בכתי"מ:
נפשיה נמי ניטמי.
מקצתו חישב עליו בכתי"מ:
מקצתו חישב עליו ומקצתו לא חישב עליו.
מיטמאין בכתי"מ:
מטמאין ומיטמאין.
תחתון של עליון בכתי"מ:
תחתון של עליון.
המובלעים בכתי"מ:
המובלע ויש בכתי"מ:
המובלעות וכן: שמובלעות במקום שחותכין בכתי"מ:
מקום שחותכין.
והכשר מים בכתי"מ:
והכשר.
טומאה חמורה בכתי"מ:
טומאה חמורה הוא.
מים על זרע יש בכתי"מ:
מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכך.
צריכה יש בכתי"מ: צריך.

הקולם
חרטום תחתון, עליון

צפרנים, מקום המובלעים בבשר

צריכה

תוספות

הכי גרסינן במשנה בטהרות החרטום והצפרנים מטמאין כו' — ולא גרסינן בה "קרנים", וקרנים דמפרש בה רב פפא בסמוך — אמתניתין דהכא קאי.

אשר תאכל — שאין היא מטמאה אלא בהיותה בבית הנפש, שהוא בית הבליעה (שהוא זמן הנאת הנפש).

אורה ההלכה
מקצתו חישב עליו האלל, אף על פי שמקצתו חישב עליו לאכילה ומקצתו לא חישב עליו, מקצתו פלטתו חיה ומקצתו פלטתו סכין — הריהו מיטמא ומטמא ומצטרף לכביצה או לכחיצי פרס. כדברי רבי אבין ורבי מיישא, שלא נחלקו אלא כל אחד אמר דין אחר (כ"מ). (רמב"ם שם פ"ד ה"ד).

החרטום והצפרנים מיטמאין ומטמאין ומצטרפין המקומות הרכים מן הצפורנים ומן החרטום המובלעים בבשר צריכים הכשר ומחשבה, כדי שיוכלו לקבל טומאה. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ג ה"ג). ישראל בטמאה וגוי בטורה... סופו לטמא טומאה חמורה וכו'. ישראל שחט בהמה טמאה לגוי, ושחט בה את שני הסימנים (קנה וושט) [או רוב שנים] — הרי זו מיטמאה טומאת אוכלים כל זמן שהיא מפרכסת. ואין צריכה מחשבה לאכילה, שהרי ישראל שחטה לאכילת הגוי, ואין לך מחשבה גדולה מזו. ואינה צריכה הכשר, לפי שסופה לטמא טומאה חמורה. וכן גוי ששחט בהמה טהורה לישראל, ושחט בה שנים או רוב שנים — מיטמא טומאת אוכלים כל זמן שהיא מפרכסת, ואינה צריכה הכשר. כמשנה ובהכשר ר' אסי לה. (רמב"ם שם ה"ד. וראה שם פ"ב ה"ז).

*בי"ק מן הצרפתית, bec — חרטום, מקור.

שסופה של נבילה זו של העוף הטמא שתבוא לטמא את האדם האוכלה טומאה חמורה בשעה שהיא בבית הבליעה. ולכך אין נבלת העוף צריכה להכשר מים כדי לטמא טומאת אוכלים! אמר חזקיה בתשובה: טעמם של חכמים (שהביא ר' אסי את דבריהם) שהצריכו הכשר מים לבהמה המפרכסת הוא הואיל ויכול עתה השוחט

את הבהמה הזו לגוררה (לחותכה) כולה לפיסות בשר קטנות שאין בכל אחת מהן שיעור כזית (ולכך אינה נטמאת בטומאת נבילה), ולהעמידה לבהמה זו כולה על שיעור שהוא פחות מכזית. ונמצא שאין זה ברור שסופה של הבהמה המפרכסת לבוא לכלל טומאת נבילות. אמר ליה [רז] ר' ירמיה לר' זירא בתמיהה על תשובה זו: ומי [והאם] אמר חזקיה הכי [כך]? והא איתמר [והרי נאמר] שנחלקו חזקיה ור' יוחנן בדינה של הבהמה ששחט בה בבהמה טמאה שנים (שני הסימנים שבצוואר: הרושט והקנה) או ששחט בה **רוב שנים**, שהיא השחיטה המכשירה את הבהמה הטהורה לאכילה לישראל, ועדיין היא, הבהמה, מפרכסת. חזקיה אמר: בהמה זו אינה בכלל איסור לאברים שבה, שאין בה איסור אבר מן החי, ולכך מותר הגוי (האסור באכילת אבר מן החי) באכילתה. ואילו ר' יוחנן אמר כי בהמה זו ישנה בכלל איסור אבר מן החי לאברים שבה. והם מנמקים את דבריהם: חזקיה אמר שהבהמה אינה אסורה לאברים, שהרי מתה היא כיון שנשחטו בה שני סימניה או רובם. ואילו ר' יוחנן אמר כי בהמה זו ישנה עדיין באיסורה לאברים כי לאו [לא] מתה היא, שהרי היא עדיין מפרכסת. הרי אפוא שלדעת חזקיה בהמה זו נחשבת כמי שכבר מתה למרות שהיא עדיין מפרכסת, ומעתה מדוע לא תחשב גם כן כמתה לענין טומאת נבילות? אמר ליה [רז] ר' זירא לר' ירמיה בתשובה לשאלתו: לדעת חזקיה בהמה זו יצתה (יצאה) מכלל חיה (לענין שאין עוד באבריה איסור אבר מן החי), ואולם לכלל מתה היא עדיין לא באת (באה), ולכך אין בה עדיין טומאת נבילות.

א למעלה הובאה מחלוקתם של חזקיה ור' יוחנן בדינה של בהמה שנשחטה

ועדיין היא מפרכסת. ועתה דנים במחלוקת זו לגופא [לעצמה]. בהמה ששחט בה שנים (סימנים, קנה ורושט), או רוב שנים, ועדיין היא מפרכסת. חזקיה אמר כי היא אינה לאברים, ואילו ר' יוחנן אמר שהיא ישנה לאברים. אמר ר' אלעזר בהכרעת המחלוקת להלכה: נקוט להא [תפוס]. קבל כהלכה למעשה את דעה זו של ר' יוחנן בידך, ומשום דתני [שכן שנה] רב אושעיא כוותיה [כמותו] בברייתא. דתני [ששנה] רב אושעיא: ישראל ששחט בהמה טמאה לאכילתו של גוי, אם שחט בה שנים סימנים או רוב שנים, ועדיין הבהמה מפרכסת לאחר השחיטה — בהמה זו מטמאה טומאת אוכלין, כיון שנחשבת היא עתה כאוכל (ומטמאת אוכל אחר), אבל היא לא נטמאת ומטמאת בטומאת נבלות כל עוד היא מפרכסת. אבר הפורש ממנה מבהמה זו שנשחטה ועדיין מפרכסת נחשב כפורש מן החי שהוא מטמא עתה בטומאת נבילות, כדינו של כל אבר מן החי. ודינו של הבשר הפורש ממנה כדינו של הבשר הפורש מן החי, שאמנם אין הוא נחשב לענין טומאת אוכלים, ואולם הוא אסור באכילה לבני נח. ואסור בשר זה שפרש מן הבהמה בעודה מפרכסת באכילה אפילו לאחר שתצא נפשה. הרי שבריייתא זו היא כדעת ר' יוחנן הסבור שיש איסור אבר מן החי בבהמה המפרכסת, ושלא כדעת חזקיה. ומאחר והובא חלקה הראשון של הברייתא (כראיה לשיטת ר' יוחנן) מביאים את המשך דבריה: ואם הישראלי שחט בה בבהמה הטמאה שנשחטה לאכילת הגוי לא את שני סימניה אלא סימן אחד בלבד או רוב סימן אחד, ומפרכסת אבהמה לאחר שחיטתה — אין זו כדרך שחיטה ראויה, ולכך אינה מטמאה טומאת אוכלין. וכיוצא בזה אם לא שחטה אלא נחרה (הרג אותה שלא בשחיטה) — אין בה טומאה של כלום. והוא הדין בגוי ששחט בהמה טמאה אוכלין, אבל היא לא נטמאת ומטמאת בטומאת נבלה. אבר הפורש ממנה מבהמה זו שנשחטה ועדיין מפרכסת נחשב כפורש מן החי לענין שהיא מטמאה טומאת אוכלין, אבל היא לא נטמאת ומטמאת בטומאת נבלה. ודינו של הבשר הפורש מן החי, שאינו נחשב לענין טומאת אוכלים, ואולם הוא אסור באכילה לבני נח. ואסור בשר זה שפרש מן הבהמה נפשה. ואם שחט בה הגוי בבהמה הטהורה סימן אחד או רוב סימן אחד — אינה מטמאה טומאת אוכלין. וכיוצא בדבר אם נחרה — אין בה טומאה של כלום.

עיונים

הואיל ויכול לגוררה יש שכתבו שיכול הוא לגרר מבשר הבהמה (קודם שתמות) פיסות בשר שכל אחת מהן שיעורה פחות מכזית, עד שלא יאשר על הבהמה המפרכסת בשר ששיעורו הוא כזית. ולא תטמא בהמה זו בטומאת נבילות, שהרי אין בה שיעור טומאה (רש"י). וכתבו ראשונים כי אף אם הוא גורר מן הבהמה פיסות בשר ששיעורן גדול מכזית, ואפילו הן חתיכות בשר גדולות, אין הן מטמאות בטומאת נבילות (אם אינן אברים שלמים). שכן הבשר שפרש מן הבהמה בעודה בחיים, אינו מטמא כלל בטומאת נבילה, ואף לא לאחר מותה. ועיקר הדברים הוא שיחתוך מן הבהמה באופן שבבהמה עצמה לא יאשר בשר ששיעורו כזית (תוס'). ולהעמידה על פחות מכזית תהו המפרשים: הרי אף באופן זה עדיין בהמה זו בכלל "סופה לטמא טומאה חמורה", שהרי אם יצרף שני חצאי זיתים שנגררו מן הבהמה, הריהם מטמאים. שכן כל חתיכת בשר שפרשה מן הבהמה, אף שכשלעצמה אין בה כשיעור טומאה, מכל מקום הריהי ראויה לצירוף! והשיבו כי אמנם ניתנות חתיכות הבשר לצירוף, ואולם אנו אומרים שמועיל צירוף רק בחתיכות בשר הבאות מבהמת נבילה, זו שמתה לגמרי. והבהמה שלפנינו אינה בשלב זה (שעדיין לא חלה בו טומאת נבילה החמורה, ואף לכשתחול — היא לא תחול אלא אם יהיה צירוף של שתי חתיכות) כמי ש"סופה להטמא טומאה חמורה" (תוס').

חזקיה אמר אינה לאברים ר' יוחנן אמר ישנה לאברים יש שאמרו כי לא נחלקו אלא באופן שלפנינו, שהוא בשחיטה (של ישראל את הבהמה הטמאה או של הגוי את הבהמה הטהורה) בדרך שחיטה ראויה (בשחיטת שני סימנים או רובם). שרק בכך נחלקו אם קיים דין אבר מן החי בבהמה המפרכסת לאחר שחיטה, ומשום שקדמה לפירכוס שחיטה ראויה. שלדעת חזקיה אין איסור אבר

שְׁסוּפָה לְטַמְא טוּמְאָה חֲמוּרָה! אָמַר חֲזַקְיָה: הוּאִיל וַיְכוּל לְגוֹרְרָה וְלְהַעֲמִידָה עַל פְּחוֹת מְכַזֵּית. אָמַר לִיָּה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי זִירָא: וּמִי אָמַר חֲזַקְיָה הֲכִי? וְהָא אֵיתְמַר, שְׁחַט בְּהָ שְׁנַיִם אוּ רֹב שְׁנַיִם וְעַדִּיין הִיא מְפַרְכְּסַת. חֲזַקְיָה אָמַר: אֵינָה לְאַבְרִים, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יִשְׁנָה לְאַבְרִים. חֲזַקְיָה אָמַר אֵינָה לְאַבְרִים — מִתָּה הִיא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יִשְׁנָה לְאַבְרִים — לָאו מִתָּה הִיא! אָמַר לִיָּה: יִצְתָה מְכַלְל חַיָּה, וְלִכְלַל מִתָּה לֹא בָּאת.

א גּוּפָא, שְׁחַט בְּהָ שְׁנַיִם אוּ רֹב שְׁנַיִם וְעַדִּיין הִיא מְפַרְכְּסַת. חֲזַקְיָה אָמַר: אֵינָה לְאַבְרִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יִשְׁנָה לְאַבְרִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נְקוּט לְהָא דְרַבִּי יוֹחָנָן בִּידְךָ, דְתַנִּי רַב אוֹשַׁעְיָא כְּוֹתִיהָ. דְתַנִּי רַב אוֹשַׁעְיָא: יִשְׂרָאֵל שְׁשַׁחַט בְּהֵמָה טְמֵאָה לְגוֹי, שְׁחַט בְּהָ שְׁנַיִם אוּ רֹב שְׁנַיִם וּמְפַרְכְּסַת — מְטַמְאָה טוּמְאָת אוֹכְלִין, אָבַל לֹא טוּמְאָת נְבִילוֹת. אָבַר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה — כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי, וּבְשֵׁר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה — כְּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי, וְאִסוּר לְבַנְי נַח, וְאֶפְּיִלוּ לְאַחַר שְׁתַּצָּא נַפְשָׁה. שְׁחַט בְּהָ אֶחָד אוּ רֹב אֶחָד — אֵינָה מְטַמְאָה טוּמְאָת אוֹכְלִין, נַחְרָה — אֵין בְּהָ טוּמְאָה שְׁל כְּלוּם. וְגוֹי שְׁשַׁחַט בְּהֵמָה טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וּמְפַרְכְּסַת — מְטַמְאָה טוּמְאָת אוֹכְלִין, אָבַל לֹא טוּמְאָת נְבִילוֹת. אָבַר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה — כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַי, וּבְשֵׁר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה — כְּפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי. וְאִסוּר לְבַנְי נַח, וְאֶפְּיִלוּ לְאַחַר שְׁתַּצָּא נַפְשָׁה. שְׁחַט בְּהָ אֶחָד אוּ רֹב אֶחָד — אֵינָה מְטַמְאָה טוּמְאָת אוֹכְלִין. נַחְרָה — אֵין בְּהָ טוּמְאָה שְׁל כְּלוּם.

תוספות

הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על פחות מכזית — פירש הקונטרס: שיכול לחותכה בחתיכות קטנות פחותות מכזית בעודה מפרכסת. ולא היה צריך לפרש כן, אלא אפילו חתיכות גדולות, ובלבד שלא יהיו אברים. דבשר מן החי לא מטמא, כדאמר לקמן בפרקין (קכח,ב), ועל הנבלה הוא דקאמר צריך שישיר ויעמיד על (טומאה) פחות מכזית.

ולהעמידה על פחות מכזית — ואם תאמר: הכתוב נמי סופו לטמא טומאה חמורה, כיון דאילו מצטרף ליה עם חצי זית אחר — מטמא, כדאמר פרק י"ד שחיטה" (כריתות כא,א)! ויש לומר: דהתם בנבלה שמתה לגמרי מהני צירוף. אבל הכא, הואיל וסופו לטמא טומאה חמורה אחר שתמות, שיצרפנה לכזית — לא אמרינן. **ומי** אמר חזקיה הכי — דחזקיה אחזקיה ניחא ליה לאקשווי, אף על גב דהוי מצוי לאקשווי בלאו הכי ממתניתין דקתני "אבל לא טומאת נבילות" אחזקיה דאמר מתה היא.

נחרה אין בה טומאה של כלום — היינו נמי אין מטמאה טומאת אוכלין, דקתני גבי שחט בה סימן אחד. אלא משום דלא עשה בה דרך שחיטה נקט האי לישנא, כלומר נחרה. והתם פשוט דאין בה טומאה כלל, כיון דלא עבד כלל דרך שחיטה. **וגוי** ששחט בהמה טהורה לישראל — רבותא נקט, דאפילו לישראל, דבשחיטה תליא מילתא, אבר הפורש ממנה כפורש מן החי.

והוא הדין בגוי ששחט בהמה טהורה לישראל, ומפרכסת הבהמה לאחר שחיטה שאינה ראויה (כגון ששחט חלק מן הסימנים), או בשחיטתו של גוי את הבהמה הטמאה — בכך לא נחלקו, אלא הכל מודים שבכגון זה יש איסור אבר מן החי (רעיקא, רש"י). ויש שאמרו שכל עיקר מחלוקתם הוא בהגדרת מצבה של המפרכסת. שלדעת חזקיה כל בהמה המפרכסת לקראת מותה נחשבת כמותה, ולכך אין בה איסור אבר מן החי, ולדעת ר' יוחנן בהמה המפרכסת נחשבת עדיין חיה, ולכך יש בה איסור אבר מן החי. ולשט"ה זו נחלקו חזקיה ור' יוחנן בכל האופנים, וגם במפרכסת לאחר נחירה (חז"ר).

אורה ההלכה

ישראל ששחט בהמה טמאה לגוי... ומפרכסת ישראל ששחט בהמה טמאה לגוי ושחט בה את שני הסימנים (קנה ורושט) [או רוב שנים] — הרי זו מטמאה טומאת אוכלין כל זמן שהיא מפרכסת. כר' הושעיא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ד. וראה שם פ"ב ה"ד.) **שחט בה אחד או רוב אחד...** נחרה וכו' ישראל ששחט סימן אחד בבהמה טמאה לגוי אי שחטה — אינה מטמאה טומאת אוכלים (וראה ראב"ד וכו"מ). כר' הושעיא. (רמב"ם שם פ"ג ה"ד.) **וגוי ששחט בהמה טהורה לישראל ומפרכסת...** נחרה וכו' גוי ששחט בהמה טהורה לישראל ושחט בה שנים או רוב שנים — הריהו מיטמאה טומאת אוכלים כל זמן שהיא מפרכסת, ואינה צריכה הכשר. שחט בה אחד או נחרה — אינה מטמאה טומאת אוכלים, הריהי כשאר הנבילות. כר' הושעיא. (רמב"ם שם פ"ג ה"ד.)

מסורת הש"ס

א. תוספתא אהלות פ"ב, א.

גרסות

רבי יוחנן אמר ישנה בכתי"מ: ור' יוחנן אמר ישנה.

נקוט להא דר' בכתי"מ: נקוט דר'.

רב אושעיא בכתי"מ: ר' אושעיא.

ששחט בהמה טמאה יש בכתי"מ: ששחט בהמה וכן יש בכתי"מ: ששחט בהמה טרפה.

טומאת נבלות יש בכתי"מ: טומאת נבלה.

אבר הפורש בכתי"מ: ואבר הפורש.

כבשר הפורש בכתי"מ: כפורש.

לישראל ומפרכסת בכתי"מ: לישראל ושחט בה שנים או רוב שנים ומפרכסת.

ומפרכסת יש בכתי"מ: ועדיין היא מפרכסת.

במקום שאין עושה אותה טרפה — כגון חלי קנה. שחט ישראל — וגמר גוי, הואל וגמרו ציד גוי — טרפה. יפה יפה — יומר מנשר אחר, מפני שלא הספיק דמו ללאת, וכשחוטכו נבלע בתוכו, לפי שכשהנמה מולאה נשמה היא מתאנחת, ומולאה דמה יפה. וממתין לה עד שתצא נפשה — כדמנא ד"ארבע מימות" (סנהדרין סג,א): מנין לאוכל מזהמה קודם שתלך נפשה שהוא בלא מעשה? שנאמר "לא תאכלו על הדם", ואסמכתא דרענן בעלמא היא. אחד גוי ואחד ישראל מותרים בו —

ב שחט גוי במקום שאין עושה אותה טרפה, וכא ישראל וגמרה — פשרה. שחט ישראל, בין במקום שעושה אותה טרפה ובין במקום שאין עושה אותה טרפה (ששחט רק חלק מן הסימן ואת הסימן האחר, כולו או ישראל וגמרה לשחיטה זו, שחתך את אותו הסימן ואת הסימן האחר, כולו או רובו — בהמה זו כשרה לאכילה, שהרי נשחטה בידי ישראל. ואולם אם שחט ישראל, בין במקום שעושה אותה טרפה (ששחט רובו של סימן, שבכך הבהמה נטרפת), ובין במקום שאין עושה אותה טרפה (ששחט רק חלק מן הסימן), ובא גוי וגמר את שחיטתו של ישראל — שחיטתו פסולה. ומוסיפה עוד הברייתא: זה הרוצה שיאכל מבשרה של בהמה שנשחטה קודם שתצא נפשה, משום שיפה בשר זה לבריאות, כיצד יעשה? הריהו חותך כזית בשר מבית שחיטתה (מקום השחיטה), ומולחו יפה יפה יותר מבשר אחר, שכן עדיין לא הספיק הדם לצאת, ובשעה שחותך הוא מבשר זה נבלע הדם בו, ומדיחו במים לאחר המליחה יפה יפה, להסיר את המלח והדם, וממתין לה עד שתצא נפשה, ואוכלו. אחד גוי ואחד ישראל מותרין בו, שאין בו משום איסור אבר מן החי. ומעירים: דברי ברייתא זו מסייע ליה [כ] לרב אידי בר אבין, שכן אמר רב אידי בר אבין, אמר ר' יצחק בר אשיין: הרוצה שיבריאה, מה יעשה? הריהו חותך כזית בשר מבית שחיטה, ומולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה, וממתין לה עד שתצא נפשה, אחד גוי ואחד ישראל מותרים בו.

ב בעי רבי אלעזר: ששה בה, דרס בה, מהו? אמר ליה ההוא סבא: הכי אמר רבי יוחנן, צריכה הכשר שחיטה פבהמה טהורה. הכשר למאי? אמר רב שמואל בר יצחק: בדיקת סכין. **ג** בעא מיניה רבי זירא מרב ששת: מהו שתציל על הבלועין שבתוכה? אמר ליה: מטמאה טומאת אוכלין, ומצלת? אמר ליה: אינה מטמאה טומאת נבלות, ולא תציל? אמר אביי: אינה מצלת על הבלועים שבתוכה — דהא מטמאה טומאת אוכלין, והרובעא חייב — דהא אינה מטמאה טומאת נבלה. **ד** רבי יהודה אומר האלל" [וכו']. אמר רב הונא: והוא שפנסו. ואמר רב הונא: שני חצאי זיתים שישנן על גבי העור — העור מבטלן.

במקום שאין עושה אותה טרפה — כגון חלי קנה. שחט ישראל — וגמר גוי, הואל וגמרו ציד גוי — טרפה. יפה יפה — יומר מנשר אחר, מפני שלא הספיק דמו ללאת, וכשחוטכו נבלע בתוכו, לפי שכשהנמה מולאה נשמה היא מתאנחת, ומולאה דמה יפה. וממתין לה עד שתצא נפשה — כדמנא ד"ארבע מימות" (סנהדרין סג,א): מנין לאוכל מזהמה קודם שתלך נפשה שהוא בלא מעשה? שנאמר "לא תאכלו על הדם", ואסמכתא דרענן בעלמא היא. אחד גוי ואחד ישראל מותרים בו —

מסורת הש"ס
ג. חולין יט,ב.
ג. שם לג,א.

גרסות
וגמרה כשרה בכתי"מ
וגמרה שחיטתו כשרה.
וגמר שחיטתו פסול
הרוצה שיאכל בכתי"מ
וגמרה שחיטתו פסול
והרוצה לאכול.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

מבית שחיטה ומולח בכתי"מ: מבית שחיטה של בהמה ומולחו.
בר אשיין יש בכתי"מ: בר אשיאן.

נפשה אחד בכתי"מ: נפש ואוכלו אחד.
רב שמואל בר יצחק בדיקת סכין בכתי"מ: ר שמואל בר רב יצחק בבדיקת סכין ויש בכתי"מ שמואל בבדיקת סכין וכן שמואל בבדיקת סכין.
אמר ליה אינה מטמאה בכתי"מ: ואינה מטמאה.
דהא אינה מטמאה בכתי"מ: דאין מטמאה.

תוספות

אביי אמר אינה מצלת כו' — וטעמא: משום דכי חיה היא לכל דבריה, ולכן רובעה חייב. ומכל מקום מטמא טומאת אוכלין — כיון דבת אכילה. היא ובקונטרס פירש: משום דלחומרא. ותימה: אי ספיקא היא, אמאי רובעה חייב?

שבתוכה שלא ייחשבו אלה כנמצאים בתוך אוהל המת, ולא ייטמאו? האם היא נחשבת כחיה (ומצילה את הכלים שבתוכה) או שמא היא נחשבת כמתה (ואין היא מצילה אותם)? אמר ליה [כז] רב ששת לר' זירא בתמיהה על שאלתו: והרי כיון שאמרנו שבהמה זו מטמאה טומאת אוכלין, והרי שנחשבת היא כמתה, ומעתה כיצד אפשר לומר שהיא מצלת על הבלועים שבתוכה? אמר ליה [לז] ר' זירא בתשובה: ואולם כמו כן אמרנו גם שאינה מטמאה טומאת נבלות, והרי שאין היא נחשבת כמתה אלא כחיה, ומעתה כיצד אפשר לומר שלא תציל על הבלועים שבתוכה? אמר אביי בהכרעת הבעיה: יש לנהוג לחומרה ולכן בהמה זו אינה מצלת על הבלועים שבתוכה, דהא [שהרי] מטמאה טומאת אוכלין, ומצד שני הרובעה חייב, דהא [שהרי] היא אינה מטמאה טומאת נבלה, ונחשבת כחיה.

ד עוד שנינו במשנתנו כי ר' יהודה אומר בריו של האלל המכונס במקום אחד, שאם יש בו שיעור כזית במקום אחד, הריהו חייב עליו. ובהסבר שיטתו של ר' יהודה אמר רב הונא: והוא (ובלבד, כלומר, דין זה נאמר רק בזמן שכנסו אדם בר דעת, שגילה בכך דעתו שמחשיב הוא את האלל כראוי לאכילה. ועוד אמר רב הונא: שני חצאי זיתים של בשר נבילה שישנן על גבי העור — העור מבטלן לכל אחת מחתיכות הבשר הללו, שאין העור מטמא בטומאת הנבילה והחתיכות הללו מתבטלות אצלו. ולכן אין כאן מקום לטומאת נבילה.

עיונים

וממתין לה עד שתצא נפשה שאף שהשחיטה עצמה נשלמה, והותרה בה הבהמה (וכל האוכלה, אינו עובר על מצות עשה של אכילת בשר זבח. יסיד), ואולם עדיין היא אסורה ממצות לא תעשה שאין לאכול מבשר הבהמה עד שתצא נפשה, שנאמר (ויקרא יט, כו): "לא תאכלו על הדם" (סנהדרין סג,א).

אחד גוי ואחד מותרים בו וטעם הדבר, מפני שהותרה לגמרי על ידי שחיטת ישראל (בה"ג ועוד ראשונים רבים). ויש שאמרו שלפי טעם זה, רק לאחר שיצאה נפשה והותרה לישראל מותר להאכילה לגוי, אבל קודם לכן אסור להאכילה, שכן הדבר אסור עליו משום אבר מן החי. אבל מפרשים אחרים כתבו כי מתוך שהשחיטה מתירה לישראל איסור אבר מן החי הריהו מתירה אותו גם לגוי, עוד קודם יציאת הנפש, וביון שעל הגוי אין איסור "לא תאכלו על הדם" נמצא שמוותר להאכילו קודם שתצא נפשה (ראה תבואות שור סי' כד סק"ד).

ומכל מקום כתבו ראשונים כי במקום שלא הותר הדבר לישראל, ובגון בהמה טמאה, או אף בטהורה שנשחטה על ידי גוי — לא יצאה הבהמה מידי איסור אבר מן החי קודם שתצא נפשה, שהרי לא הותרה לישראל (ראה רשב"א בתורת הביט).

אמר אביי אינה מצלת על הבלועים שבתוכה נחלקו ראשונים בהסבר דברי אביי. יש שאמרו שהכריע אביי לחומרה. שאמנם נותרה הבעיה על מקומה, ומשום כך יש לנהוג בכל אופן לצד החומרה. ולכן לענין הצלה על הבלועים שבתוכה — נחשבת הבהמה המפרכסת כמתה, ואולם לענין אדם הרובע את הבהמה הזו — נחשבת היא לחיה, ומתחייב על כך כרובע בהמה חיה (רש"י).

ויש שהקשו על הסבר זה, שהרי אם ביסודו של דבר נותר הספק על כנו, מעתה מדוע יתחייב הרובע, והרי יש לפטור מן הספק. ומשום כך פירשו כי הכריע אביי שבהמה זו נחשבת לחיה (ולכן הרובעה חייב), ואולם לענין טומאת אוכלים הריהי מטמאה — כיון שבת אכילה היא (תוס'). אכן יש מהראשונים שפירשו כי אף שיטת רש"י בהסבר דברי אביי היא שנחשבת בהמה זו כחיה, ואולם לענין טומאה (כטומאת אוהל) נוהגים לחומרה להחשיבה כמתה, שלא תציל את הבלועים שבתוכה, משום שלענייני הטומאה יש להחמיר בה (שהרי יש מקום לדון בה שתטמא טומאת אוכלים ומשום שמתה היא, ויש מקום לדון בה שתטמא טומאת נבילות ומשום שחיה היא). אכן אף שהחמירו בה לענין טומאת אוהל, מכל מקום מוסכם על אביי כי אדם שנגע בכלים אלה שהיו בלועים במעיה

